

KATARZYNA BĄCZEK
OLGA KOSAKOWSKA
EWELINA PIÓRO-JABRUCKA
ANNA PAWEŁCZAK
ZENON WĘGLARZ

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Katedra Roślin Warzywnych i Leczniczych
Laboratorium Nowych Technologii Wytwarzania Produktów Zielarskich i Oceny ich Jakości
katarzyna_baczek@sggw.pl

Zróżnicowanie dziko rosnących w Polsce populacji kozłka lekarskiego (*Valeriana officinalis* L.)*

Diversity of wild growing populations of common valerian (*Valeriana officinalis* L.) in Poland

Kozłek lekarski (*Valeriana officinalis* L.) to gatunek zbiorowy występujący na terenie całej Polski, głównie na nizinach i pogórzach. Surowcem zielarskim u tej rośliny są kłącza z korzeniami, przy czym do celów leczniczych pozyskuje się go obecnie wyłącznie z uprawy. Korzeń kozłka stosowany jest jako środek uspokajający w stanach napięcia nerwowego, w uczuciu niepokoju oraz przy trudnościach w zasypianiu. Obecnie prowadzone są badania nad zastosowaniem kozłka w leczeniu zaburzeń związanych z chorobami Parkinsona i Alzheimerza.

Celem niniejszej pracy było określenie zmienności wewnątrzgatunkowej kozłka lekarskiego występującego na obszarze wschodniej i środkowej Polski. Badania prowadzone były na 10 populacjach zlokalizowanych na Podlasiu, Mazowszu, w woj. kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim oraz w Bieszczadach. Określono zróżnicowanie siedliskowe stanowisk naturalnych, na których występował kozłek. Analizę fitosocjologiczną wykonano przy użyciu skali Brauna-Blanqueta. W roku 2017, w warunkach *ex situ*, przeprowadzono waloryzację badanych populacji. Materiał porównawczy stanowiła odmiana uprawna kozłka 'Lubelski'. Określono masę 1000 nasion, zdolność kiełkowania i szybkość kiełkowania nasion zebranych ze stanowisk

* Prace zostały wykonane w ramach programu wieloletniego „Tworzenie naukowych podstaw postępu biologicznego i ochrona roślinnych zasobów genowych źródłem innowacji wsparcia zrównoważonego rolnictwa oraz bezpieczeństwa żywnościowego kraju” koordynowanego przez IHAR-PIB a finansowanego przez MRiRW.

naturalnych. Oceniono ploidaność badanych obiektów. Wykonano również ocenę cech morfologiczno-rozwojowych, a jesienią pozyskano organy podziemne tj. kłącza z korzeniami, które poddano badaniom na zawartość olejku eterycznego i kwasów seskwiterpenowych.

W populacjach masa 1000 nasion wahała się od 0,2805 do 0,4785 g, przy czym u formy uprawnej była ona wyraźnie wyższa i wynosiła 0,6463 g. Forma ta wyróżniała się także najwyższą zdolnością kiełkowania (81,25%). U dziko rosnących populacji parametr ten nie przekraczał 55%. Szybkość kiełkowania nasion wynosiła od 4,64 do 7,64 dni (wyrażona za pomocą indeksu Pipera). Niskie i nierównomierne kiełkowanie nasion jest charakterystyczne dla roślin dziko rosnących.

Kozłek lekarski uważany jest za gatunek zbiorczy, obejmujący szereg form różniących się m.in. cechami morfologicznymi, składem chemicznym i ploidalnością. Badania przeprowadzone w niniejszej pracy potwierdziły iż forma uprawna 'Lubelski' jest tetraploidem, a wszystkie oceniane dzikie populacje są formami diploidalnymi. Charakteryzowały się one niższą masą organów surowcowych (25,27–49,23 g s.m./roślinę) niż forma uprawna (78,78 g s.m./roślinę), bardzo wysoką zawartością olejku eterycznego (0,98–2,16%), lecz niską zawartością istotnych z punktu widzenia aktywności biologicznej kwasów seskwiterpenowych (0,007–0,081%). Forma uprawna wyróżniała się wysoką zawartością związków z tej grupy (0,175%), przy istotnie niższej zawartości olejku eterycznego (0,63%).